



Vegetationens betydelse på skolgården -för barns lek och aktivitet

*The meaning of vegetation in the schoolyard
-for childrens play and activity*

Malin Wahlström



Examensarbete • 15 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-och växtproduktionsvetenskap

Landskapsingenjörsprogrammet

Alnarp 2021

Vegetationens betydelse på skolgården -för barns lek och aktivitet

Malin Wahlström

Handledare: Märit Jansson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Fredrika Mårtensson, SLU, Institutionen för människa och samhälle

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Examensarbete i landskapsarkitektur inom landskapsingenjörsprogrammet

Kurskod: EX0841

Program/utbildning: Landskapsingenjörsprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examen: Landskapsingenjör, kandidatexamen i landskapsarkitektur

Ämne: Landskapsarkitektur

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2021

Omslagsbild: Malin Wahlström (Fotografi)

Publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Fotografier, diagram och illustrationsplaner i arbetet är tagna/gjorda av författaren själv, om inget annat anges.

Nyckelord: Vegetation, skolgård, lekplats, utemiljö, barn, lek, aktivitet

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt. Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

<https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

FÖRORD

Detta kandidatarbete har skrivits inom landskapsingenjörsprogrammet på Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp. Arbetets syfte är att lyfta fram vegetationens betydelsefulla roll på skolgården. Först vill jag tacka min handledare Märit Jansson för bra feedback och inspirerande tips till mitt arbete. Jag vill även tacka rektorerna på Sallerupskolan och Stehagskolan för ett fint samarbete. Sist men inte minst ett stort tack till alla elever som ville delta i mitt arbete genom att besvara frågor om hur de upplever sin skolgård. Med er hjälp har jag lyckats ro detta arbete i land.

TACK!

SAMMANFATTNING

När vuxna människor minns tillbaka på sin skolgång, är oftast de starkaste minnena kopplade till skolgården. Skolgården är en viktig plats i vardagen för barn, där de kan utvecklas, hålla sig fysiskt aktiva och leka under sina raster. Forskning visar att det är bra för barns hälsa att vistas nära naturen. När en skolgård har mycket naturliga inslag främjas barns fysiska aktivitet och koncentrationsförmågan blir bättre. Barn blir även bättre på att ta hand om naturen om de får möjlighet att under sin uppväxt leka nära den.

Det finns många forskningsstudier som visar att vegetation på en skolgård kan bidra med flera olika positiva funktioner. Ändå saknar många skolgårdar tillräckligt med gräsytor, buskar och träd. Det är önskvärt om en skolgård kan erbjuda många stora och varierade ytor som kan passa barn i olika åldrar.

Vid restaurering av en befintlig eller planering av en ny skolgård kan barn vara delaktiga i delar av processen för att skapa en skolgård som blir välfungerande. Det är också av betydelse att skolgården är en utmanande växtplats att etablera ny växtlighet på, då markkompaktering och hårt slitage begränsar val av växter.

En del av det här arbetet utgörs av en litteraturstudie som handlar om skolgården, där vegetation tillsammans med barns lek och aktivitet står i fokus.

Genom en fallstudie har några av eleverna på Sallerupskolan och Stehagskolan i Eslövs kommun fått besvara frågor om hur de upplever sin skolgård. Resultatet visar att när eleverna får önska vad de vill ha mer av på sin skolgård är det många barn som önskar mer bollplaner, skog och lekplatsutrustning. Resultatet visar även att elevernas favoritplats varierar mellan de olika skolorna och mellan olika årskurser.

Skolgården är en viktig plats för elevers dagliga aktivitet och dess utformning spelar stor roll för hur elever använder och upplever den.

ABSTRACT

When adults remember back to school, the strongest memories are usually linked to the schoolyard. The schoolyard is an important place in everyday life for children, where children can develop, stay physically active and play during their breaks. Research shows that it is good for children's health to stay close to nature. When a schoolyard has natural elements, children's physical activity is supported and the ability to concentrate improves. Children also become better at taking care of nature if they are given the opportunity to play close to it while growing up.

There are many research studies that show that vegetation on a schoolyard can contribute to several different positive functions. Yet many schoolyards lack enough grass, shrubs and trees. It is desirable if a schoolyard can offer many large and varied areas that can suit children of different ages.

When restoring an existing one or planning a new schoolyard, children can be involved in parts of the process of creating a schoolyard that will function well. However the schoolyard is a challenging growing place to establish new vegetation, as soil compaction and hard wear limit the choice of plants.

Various research studies are examined in a literature study that deals with the schoolyard, where vegetation together with children's play and activity are in focus.

Through a case study, some of the students at Sallerupskolan and Stehagskolan in Eslöv have questions about how they experience their schoolyard. The results show that when students can propose additional elements to their schoolyard, many children want more ball courts, forest and playground equipment. The results also show that the students favorite places vary between the different schools and between different year groups. The current design of the schoolyard plays a major role in how students experience it.

The schoolyard is an important place for students' daily activity and its design plays a big role in how students use and experience it.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord.....	4
Sammanfattning.....	5
Abstract.....	6
Inledning.....	8
Bakgrund.....	8
Syfte & Mål.....	9
Frågeställningar.....	9
Avgränsningar.....	9
Begreppsförklaringar.....	9
Metod & Material.....	10
Litteraturstudie.....	11
Skolgårdens historia i Sverige.....	11
Skolgårdens betydelse för lek, utveckling och hälsa.....	11
Vegetation på skolgården.....	13
Utmaningar med vegetation på skolgården.....	15
Fallstudie.....	16
Platsbesök på skolgårdarna.....	16
Enkätfrågor till eleverna.....	17
Resultat av fallstudie.....	18
Resultat från platsbesök.....	18
Sallerupskolan.....	20
Stehagskolan.....	25
Resultat från enkäter.....	29
Diskussion.....	34
Metoddiskussion.....	36
Slutsats.....	36
Referensförteckning.....	37
Bilaga.....	39

INLEDNING

BAKGRUND

Någonstans längs vägen i utbildningen till landskapsingenjör, har mitt intresse för barns lek miljö väckts och jag har insett efterhand att detta är ett ämne som intresserar mig väldigt mycket. Då jag själv har barn som älskar att leka i naturen, så har jag upptäckt att naturen har en speciell betydelse för barn. Naturen är en plats där de får utrymme att vara aktiva, nyfikna och fantasifulla. Under min egen uppväxt gick jag på en skola där det fanns mycket skog och jag minns att det var där som jag och mina kompisar tyckte om att leka som mest.

Skolgården utgör en viktig del av skolan där elever vistas stora delen av sin vardag. När vuxna människor minns tillbaka på sin skolgång, är oftast de starkaste minnena kopplade till skolgården (Larsson et al. 2017). Eftersom barn spenderar stora delar av sin vardag i förskolan eller i skolan, är det därför extra viktigt att de får vistas utomhus mycket under dagen samt att utemiljön är tillräckligt tillfredställande för både lek och vila (Boverket 2015). Forskning visar att fysisk aktivitet hos barn är positivt för deras hälsa, både kortsiktigt och långsiktigt i deras liv. Barn har lättare för att röra på sig mer när de får leka utomhus (Mårtensson 2012). När en skolgård är planerad väl, kan barn hålla sig fysiskt aktiva och under rasterna komma upp i ungefär en tredjedel av den fysiska aktivitet som de behöver under en hel dag (Jansson et al. 2014). En skolgård med mycket varierad vegetation bidrar till att barn kan vara mer aktiva under sina raster. När en skolgård har nivåskillnader och naturterräng skapar det en bättre förutsättning för aktiv lek (Faskunger 2007).

Vikten av barns perspektiv vid nyprojektering av utemiljöer som exempelvis skolgårdar, har en stor betydelse för att skapa välfungerande och hållbara utemiljöer för barn. Barns perspektiv skiljer sig från vuxnas perspektiv, genom att de upplever och uppfattar saker på ett annat sätt jämfört med vuxna. Barn har ett eget perspektiv på hur de upplever verkligheten, genom deras upplevelser och erfarenheter i deras närmiljö som exempelvis deras skolgård. Det är inte ovanligt att barn kan berätta mer om deras närmiljö, än vad vuxna i deras närhet kan. Idag finns ofta en medvetenhet om betydelsen att låta barn delta i frågor som berör dem, då de upplever saker annorlunda än vuxna och kan bidra med viktiga perspektiv på hur exempelvis en skolgård ska utformas. Tidigare var synen på barn mer som objekt och deras perspektiv på olika saker var inte lika efterfrågade. Även om barn idag ses mer som experter på sin närmiljö, tas sällan deras perspektiv med i planering av stadens utemiljöer trots att de främsta användarna är just barn (Kylin & Lieberg 2001).

Barn har även rätt att få framföra sina egna perspektiv. I FN:s barnkonventionen, artikel 12 står det "Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad" (UNICEF 2021).

I detta kandidatarbete vill jag undersöka vilken typ av utemiljö på skolgården som barn föredrar att leka på. Idag vet vi att skolgården och dess gröna miljöer är en viktig plats för barns dagliga aktivitet, men vilken typ av gröna skolgårdar är mest välfungerande för barn utifrån deras perspektiv?

SYFTE & MÅL

Arbetets syfte är att ta reda på mer om vilken betydelse som vegetation har på skolgården för barns lek och aktivitet. Arbetet ska även undersöka vilka möjligheter och utmaningar det finns med vegetation på skolgården och syftet är även att undersöka vilken typ av utemiljö på skolgården som barn föredrar att leka på.

FRÅGESTÄLLNINGAR

Vilken betydelse har vegetation på skolgården för barns lek och aktivitet?

I vilken typ av utemiljö på skolgården föredrar barn att leka?

AVGRÄNSNINGAR

I min uppsats har jag valt att begränsa mitt arbete till skolor i låg- och mellanstadiet. Jag har valt att fokusera på åldersgrupperna i årskurs 3-5 i min fallstudie. Fallstudien begränsas även till två olika skolor som ligger i Eslövs kommun, Skåne län. Alla perspektiv som hade kunnat vara relevanta i min uppsats har inte tagits med, exempelvis perspektiv från lärare eller professionella på landskapssidan. Till en början var tanken att undersöka tre skolor, men jag valde att fokusera på två i stället då arbetet var tidsbegränsat.

BEGREPPSFÖRKLARINGAR

Fysisk aktivitet: All kroppsrörelse som ökar energiförbrukningen utöver viloförbrukning (Fyss 2016).

Lek: En social aktivitet som utförs för nöjes skull och sker genom egen vilja. Denna aktivitet förknippas mest med barn (Mårtensson et al. 2014).

Skolgård: Med skolgård avses en öppen plats utomhus vid en skola eller förskola, ofta inhägnad av staket eller stängsel, där barnen vanligen tillbringar sina raster eller där pedagogisk verksamhet bedrivs (Nationalencyklopedin u.å.).

Vegetation: Jordens växttäcke med dess oerhört skiftande sammansättning, från skog av jätteträd till mikroalger på en sten i en bäck (Nationalencyklopedin u.å.).

METOD & MATERIAL

Detta arbete bygger dels på en litteraturstudie, dels en fallstudie av två skolgårdar där platsbesök och en enkätundersökning har ingått. Inledningsvis undersöks olika publikationer i en litteraturstudie som handlar om skolgårdar, där vegetation tillsammans med barns lek och aktivitet står i fokus.

Litteraturstudien är en viktig grund för att kunna gå vidare med en fallstudie där två skolgårdar jämförs med hjälp av bland annat barnens perspektiv på och upplevelser av sin skolgård. Jag har sökt litteratur som berör skolgården, barns hälsa, lek, aktivitet, lekplatser, vegetation mm. Litteraturen har främst hämtats från skolans bibliotek, referenslistor, söktjänsten Primo och tips från handledare.

Metoden för att samla in material till fallstudien har dels varit genom enkätfrågor till eleverna i årskurs 3-5 på de båda skolorna, Sallerupskolan och Stehagskolan. I slutet av arbetet finns en bilaga med ett dokument som innehåller enkätfrågorna som barnen fick besvara (se bilaga). Enkätundersökningen har varit viktig för att förstå barnens perspektiv på sin skolgård. De båda skolgårdarna skiljer sig åt genom att Sallerupskolan har en större skolgård som främst består av gräs, medan skolgården på Stehagskolan är mindre och främst består av asfalt. Elevernas svar sammanställs sedan i text, stapeldiagram och tabeller och för att kunna jämföra skolgårdarna och deras användning. Material som fotografier från platsbesök, flygfoton och illustrationsplaner över skolgårdarna har även varit en central del i arbetet med fallstudien.

LITTERATURSTUDIE

SKOLGÅRDENS HISTORIA I SVERIGE

I en bok som handlar om skolgårdens historia i Sverige beskriver Larsson et al. (2017) hur skolgården har förändrats över tid. Skolgårdens historia i Sverige sträcker sig åtminstone flera hundra år tillbaka i tiden. Redan under tidigt 1600-tal beskrevs skolans utemiljö i svensk skolordning. Då fastställdes att stormaktens katedral- och provinsskolor skulle ha en plats för lek där elever skulle leka under bestämda tider och relativt styrda former. På den här tiden var det endast pojkar som gick i skolan. Under rasterna blev eleverna kontrollerade av en ordningsman som såg till att de uppförde sig och följde reglerna. Om någon elev inte skötte sig, rapporterades detta vidare till läraren. Det fanns även bestämmelser om att lekarna skulle vara måttliga, eleverna fick alltså inte leka för lite och heller inte trötta ut sig för mycket (Larsson et al. 2017).

Skolgårdens utformning och funktion har förändrats över tid. Under mitten av 1700-talet började skolträdgårdar anläggas. Det var framför allt medicinalväxter som odlades, men även odling som kunde nyttjas av skolan och säljas. Innan 1800-talet hade skolan och kyrkan en viktig koppling till varandra, båda var platser dit människor sökte sig för att få kunskap. Under den tiden var det vanligt att skolan och kyrkan låg nära varandra och delade samma utemiljö. Senare under 1800-talet moderniserades skolområdet och skolan fick en egen skolgård. Under den tiden fick materiella saker som lekredskap på skolgården en alltmer betydande roll. Skolgården har varit en viktig plats för lek, sedan flera hundra år. Trots detta finns begränsad kunskap och forskning om hur skolgården historiskt har formgetts och förändrats över tid (Larsson et al. 2017).

SKOLGÅRDENS BETYDELSE FÖR LEK, UTVECKLING OCH HÄLSA

OPEC (Outdoor Play Environment Categories) är ett miljöbedömningsverktyg som tagits fram av Fredrika Mårtensson. Verkytyget kan användas i förskole- eller skolgårdsmiljöer för att utveckla och lokalisera mark som är hälsofrämjande för barn. Verkytyget visar ett genomsnitt på tre olika egenskaper i utomhusmiljön. Delarna bedöms efter en skala och består av tre delar: A. utomhusarea, B. andel buskar, träd och kullar samt C. Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lekplatser. Utemiljöer med högt OPEC-värde visar att barns återhämtning av koncentration förbättras när leken sker på stora utomhusområden med inslag av buskar, träd och kuperad mark (Mårtensson et al. 2009).

Lek och utveckling hänger ihop och är en viktig del i barns uppväxt. Genom leken utforskar barn sin omvärld för att så småningom bli självständiga individer. Barns första område att utforska på egen hand är vanligtvis det som finns utanför dörren, kanske är det i bostadsområdet, på trottoaren eller i trädgården där de börjar leka själva utan föräldrars uppsikt. Denna viktiga del av barns uppväxt försvåras av samhället vi lever i idag, där föräldrar knappt vågar lämna sina barn utan uppsikt, då bland annat biltrafik begränsar och

skapar oro (Lenninger & Olsson 2006). Som samhället ser ut idag såg det inte ut bara några årtionden tillbaka i tiden. Då kunde barn röra sig mer fritt i sin närmiljö utan direkt uppsikt av vuxna. I dag har vi alltmer biltrafik i städerna, många barn måste korsa stora vägar för att ta sig till och från skolan. Detta leder till att allt fler barn skjutsas till och från skolan. Konsekvenserna av detta blir att barn förlorar en del av sin vardagsmotion och det kan även skapa stress hos både barn och deras föräldrar (Boverket 2015).

Forskning visar att fysisk aktivitet hos barn är positivt för deras hälsa, både kortsiktigt och långsiktigt i deras liv. Barn har lättare för att röra på sig mer när de får leka utomhus (Mårtensson 2012). Det har visat sig vara bra för barns hälsa att de tillbringar minst en timme eller mer per dag utomhus genom fysisk aktivitet. Barns hälsa försämras däremot om de har för mycket stillasittande aktiviteter i sin vardag (Mårtensson et al. 2014). Barn som leker ute mycket under sin uppväxt ökar sitt mentala välbefinnande. Utomhusvistelse minskar stress och gör att återhämtningen efter lek fungerar bättre. Barn som vistas utomhus stora delar av sin vardag får även bättre nattsömn, viktkontroll, blir gladare och koncentrationsförmågan förbättras (Boverket 2015).

Det finns en del skillnader mellan hur äldre och yngre barn umgås och leker. För att barn ska utveckla sin motorik är förskolan och skolan en viktig plats där de kan öva sig (Faskunger 2007). Yngre barn utvecklas genom lekar där rörelse och fantasi står i fokus samtidigt som de utforskar sin omgivning. Genom rörelse i leken utvecklas deras grovmotorik. Äldre barn umgås mer genom lugna till måttliga aktiviteter och ser social samvaro som särskilt viktig under sina raster (Mårtensson et al. 2014).

Skolgårdens ytstorlek är en viktig förutsättning för att den ska fungera väl. Under åren 2014-2017 studerade Statistiska Centralbyrån (SCB) de svenska grundskolornas friytor. Under den perioden minskade den tillgängliga skolgårdsytan med nästan 4 kvadratmeter per elev. Kommunala skolor hade generellt sett 18 kvm mer per barn än friskolor och skolor på mindre orter hade mer yta än skolor i städer. Många skolgårdar i Sverige har någon form av grönyta, men ofta utgör den mindre än hälften av ytan på skolgården. Enligt SCB har många skolgårdar en närliggande grönyta utanför skolgården, men en del skolgårdar saknar tillgång till ett grönområde inom 300 meter. SCB kom fram till att skolgårdar i Sverige ser olika ut och skiljer sig både i utformning och storlek. Detta i sin tur påverkar hur barns aktivitet ser ut beroende på vad deras skolgård kan erbjuda (SCB 2018).

I Boverkets rapport från 2015 finns en vägledning och ett allmänt råd, där det står att det ska finnas egen friyta i direkt anslutning till skolbyggnaden, för elever upp till årskurs 6. Där står även att friytan ska vara så rymlig att utan risk för slitage ska det kunna ordnas varierade terräng- och vegetationsförhållanden. I Boverkets vägledning finns dessutom exempel på lämpliga mått som en skolgård bör ha, bland annat minst 30 kvm per barn som går i grundskolan. Detta är lämpliga mått för att få plats med alla önskvärda ytor på en skolgård (Boverket 2015).

Att ha en egen skolgård intill skolan har visat sig ha en stor betydelse för elever som går på skolan. I en artikel av Maria Nordström skriver hon om en observationsstudie som utförts på två skolor i Stockholm, om vikten av att ha en egen skolgård intill skolbyggnaden.

Observationsstudiens syfte var att observera elevernas rastaktiviteter på respektive skola för att se om det fanns någon skillnad. Den ena skolan har en skolgård och den andra saknar skolgård under tiden för observationsstudien. Eleverna på skolan som saknar skolgård fick i stället gå till parker eller andra grönområden i skolområdets närhet, för att kunna leka under sina raster. Elevernas raster blev då mer styrda och kontrollerade av lärarna, än för eleverna på andra skolan som kunde leka mer fritt på sin skolgård. Eleverna som saknar en egen skolgård kunde inte utnyttja sina raster fullt ut som på den andra skolan. De hade heller inte samma möjlighet till återhämtning under sina raster som eleverna med egen skolgård hade. Även om eleverna på skolan som saknar skolgård hade möjlighet till utevistelse under sina raster, visar studien att eleverna på den andra skolan var mer fysiskt aktiva under sina raster. Observationsstudien på skolorna och annan forskning visar att skolgården har en viktig plats i vardagen för barns lek, aktivitet och återhämtning (Nordström 2014).

Forskning visar att elever som saknar en egen skolgård har en tendens att gå miste om stora delar av sin dagliga fysiska aktivitet (Nordström 2014). Det byggs allt fler bostäder i våra svenska städer och konkurrensen om marken blir därav större. Ibland måste skolor byggas ut då fler elever ska få plats och skolgårdens yta minskar till följd av detta. Detta i sin tur leder till minskad friyta per elev på skolgården, då fler elever ska samsas på en mindre skolgård (Boverket 2015). Det borde vara en självklarhet att en skola ska ha en egen skolgård där det finns tillräckligt med plats för alla elever. Med förtätning och nybyggnation riskerar skolgårdens yta att minskas, vilket också märks i SCB:s rapport (SCB 2018). Det finns också flera fall av skolor som har startat utan att ha en egen skolgård (Nordström 2014). Sedan många hundra år tillbaka i tiden har skolgården varit en viktig plats för både lek och vila (Larsson et al. 2017). Mycket av dagens forskning visar att en välplanerad skolgård intill skolbyggnaden är en viktig del av elevers skolgång (Nordström 2014). Ändå går politiska beslut ibland förbi detta då marken behövs till något annat (Boverket 2015).

VEGETATION PÅ SKOLGÅRDEN

Det har visat sig ha en stor betydelse att ha vegetation på skolgården (Jansson et al. 2014). Mårtensson (2012) menar att vegetation i form av gräs, buskar och träd ger utrymme för många möjligheter på skolgården. Stora öppna ytor skapar rörlighet där barns lekar snabbt kan skifta mellan olika teman när miljön kan fungera för många olika lekar. Naturliga inslag på skolgården främjar mer fantasilekar hos barn. Leken kan förflyttas till nya platser utan att det nödvändigtvis behöver störa leken. När leken sker bland vegetation är det även lättare för barn att ansluta sig till leken efterhand och lämna leken när de känner för det. Vegetationen bidrar till att flickor och pojkar tenderar att leka mer tillsammans än vad de vanligtvis gör på andra ytor som exempelvis fotbollsplanen eller lekplatsutrustningen. När leken sker bland vegetation är barn bättre på att leka mer tillsammans även om de går i olika årskurser. En lekmiljö med naturliga inslag kan bidra med äventyrliga och fria lekar, till skillnad från en fast lekplatsutrustning som skapar en mer styrd lek, där leken tenderar att bli låst vid de specifika lekredskapen (Mårtensson 2012).

Vikten är betydelsefull att en skolgård kan erbjuda många och varierade lekmiljöer för att barn ska kunna välja sina favoritplatser. Lucas et al. (2010) har utfört en studie där resultatet visar att barn helst väljer att leka på skolgårdens gröna områden, om skolgården har många olika typer av lekmiljöer att välja på. De naturliga eller gröna områdena på en skolgård är favoritplatser som både flickor och pojkar uppskattar. Däremot är det inte alltid så att skolgårdens gröna områden är barns favoritplats. Om en skolgård saknar mycket vegetation blir det svårt för barn att ha det som sin favoritplats. Ibland är barns favoritplats den största ytan på skolgården oavsett markmaterial, då den ytan erbjuder mest rörelsefrihet för barn. Även mindre ytor på skolgården kan vara barns favoritplats. När en skolgård inte kan erbjuda många olika lekmiljöer, blir barns favoritplats mer styrd av skolgårdens begränsning av ytor. Skolgårdens utformning har därför en stor betydelse för vilka favoritplatser som finns på en skolgård (Lucas et al. 2010). Barns favoritplatser är ofta där leken kan vara hemlig och spännande, exempelvis kan en koja bland vegetationen vara många barns favoritplats (Kylin & Lieberg 2001).

Vegetation i form av träd och buskar kan bidra med flera olika viktiga funktioner på en skolgård. Det är fördelaktigt om det finns träd som kan ge skugga under större delen av dagen, då elever vistas ute många timmar särskilt under soliga dagar. Om skolgården är placerad på en vidutsatt plats, kan en funktion vara att skapa vindskydd med hjälp av buskar och träd. En grön skolgård skapar ett mildare lokalklimat och förbättrar även luften. Vegetation kan bidra till lokalt omhändertagande av dagvatten (Sjöman & Slagstedt 2015). Vegetation ger variation över hela året, allt från blomning till löv som ändrar färg, vilket skapar olika sinnesupplevelser hos barn vilket också ökar deras välbefinnande (Boverket 2015). En grön skolgård kan inspirera barn till lek och låta det som finns runt omkring dem få inspirera leken. När det finns gott om löst material som pinnar, kottar, barr, löv, stenar mm. ges goda förutsättningar för lek där barn får användning av sin fantasi. Det lösa materialet bidrar även till att färre konflikter mellan barn uppstår, då det oftast finns gott om den typen av material att leka med (Lenninger & Olsson 2006). Det lösa materialet som exempelvis kottar och löv fungerar även som pedagogiskt material i skolundervisningen. När det finns gott om växlighet på skolgården ökar även djurlivet, vilket bidrar till att den biologiska mångfalden ökar. Detta blir ett spännande inslag för barn när mer djurliv finns att upptäcka på skolgården (Boverket 2015).

Vegetation kan vara positivt för fysisk aktivitet, men effekten är inte alltid så tydlig då annat också kan främja den fysiska aktiviteten, särskilt för skolans äldre barn (till skillnad från förskola och yngre skolbarn som får högre fysisk aktivitet med mer grönska). Vid olika studier som undersöker hur elever använder sin skolgård, skiljer sig elevernas favoritplats ofta beroende på skolgårdens utformning, även skillnader mellan olika åldrar. Generellt sett tycker många barn om att spela olika bollspel på sina raster, men många barn söker sig också till de gröna områdena på skolgården för lek och återhämtning (Mårtensson et al. 2014).

UTMANINGAR MED VEGETATION PÅ SKOLGÅRDEN

Betydelsen av vegetation på en skolgård har visat sig ha många fördelar, trots detta är skolgården en växtplats där det är svårt att etablera nya träd och andra växter. Barn klättrar gärna i träd, leker ofta under träd och bland buskar som finns på en skolgård, vilket ökar risken för markkompaktering och hårt slitage av bland annat avbrutna grenar (Sjöman & Slagstedt 2015).

Skolgården är en svåretablerad växtplats när ny vegetation ska planteras. För att ta reda på hur planering, design och förvaltning av grönområden påverkar barns användning och upplevelser av sin skolgård, har en forskningsstudie utförts av Jansson et al. (2014) på en skola i Malmö, Skåne län. Studien har genom flera fältobservationer observerat hur ny vegetation etablerats i ett anlagt område på skolan. Studien visade att de yngre barnen använde och uppskattade det nya grönområdet mer än de äldre barnen. Det nya grönområdet främjade fantasilekar på skolgården. Under fältobservationerna upptäcktes att det lätt uppkom skador på vegetationen under etableringstiden. Studien visade bland annat att vid begränsning av hela nyanlagda området med staket inte var populärt bland barnen, då de gärna ville leka på det nya området direkt. Efter några månader byttes staketet ut mot inspringsskydd som skyddar vegetationen, men som ändå inte stängde av hela området. Då kunde barnen använda delar av grönområdet även under delar av etableringstiden. Studien visade att det varit viktigt att låta barnen vara delaktiga både i planering, process och förvaltning under projektets gång. Detta har skapat en positiv anknytning mellan barnen och det nyanlagda området och barnen tog bättre hand om det nya området på skolgården eftersom de fick var delaktiga i projektet (Jansson et al. 2014).

Att skapa en skolgård med mycket vegetation kräver tålamod under växternas etableringstid. Det är viktigt att barn får den information som behövs för att skapa en förståelse för att vegetation behöver tid att etablera sig innan den blir tillgänglig för lek (Jansson et al. 2014). Ett bra sätt att få in mycket ny vegetation på en skolgård är att plantera under flera år. När plantering sker succesivt kan växter som är nyplanterade skyddas med inspringsskydd, så att växterna kan etablera sig väl innan det är dags för barn att skapa sina lekar bland dem (Sjöman & Slagstedt 2015). Enligt Boverket behövs mer kunskap om hur hållbara skolgårdar ska byggas och utvecklas, både när det gäller att planera nya skolgårdar med ny vegetation och även att bevara den vegetation som redan finns (Boverket 2015).

FALLSTUDIE

Genom en fallstudie har jag genomfört platsbesök på två skolgårdar och en enkätundersökning där enkätfrågor har skickats ut till några av eleverna på skolorna. Fallstudien undersöker skolgårdarna som de ser ut idag och hur några av eleverna upplever dem. Resultatet av fallstudien möjliggör att jämföra de båda skolgårdarna. Skolgårdarna som undersöks i fallstudien har valts på grund av att de har skillnader både när det gäller storlek och utformning, samt att den ena skolan ligger i en stad medan den andra är belägen på en mindre ort. Utifrån detta blir skolorna intressanta att jämföra med varandra.

PLATSBESÖK PÅ SKOLGÅRDARNA

I min fallstudie har jag undersökt två olika skolgårdar: Sallerupskolan och Stehagskolan som båda ligger i Eslövs kommun, Skåne län. På skolorna går det elever i låg- och mellanstadiet där eleverna är mellan 6 och 12 år.

Platsbesök på båda skolgårdarna har skett vid tre tillfällen, första under vintertid, andra och tredje under tidig vår. Vid platsbesöken har fotografier tagits för att dokumentera en del av det som finns på skolgårdarna idag. Genom platsbesöken har jag undersökt skolgårdarna för att få en bättre bild av utemiljön som helhet. Eftersom första platsbesöken utfördes under vintertid och marken täcktes av snö, var det svårt att se markmaterialet. Vid samtliga platsbesök under vintern och tidig vår var träden i avlövad tillstånd, vilket gjorde det svårt att få uppfattning om hur mycket skugga träden ger skolgårdarna.

Som komplement för att undersöka vilket markmaterial som fanns under snön på skolgårdarna, har jag tittat på flygfoton över Sallerupskolan och Stehagskolan. Senare under våren när snön hade smält, återbesökte jag skolgårdarna för att ta nya fotografier samt för få en bättre bild av hur skolgårdarna ser ut i sin helhet. Vid tredje platsbesöket utfördes även en växtinventering.

Lantmäteriets flygfoton över skolgårdarna har tagits under sommartid och har även varit till stor hjälp i mitt arbete för att skapa illustrationsplaner. Illustrationsplanerna över båda skolgårdarna visar skillnader mellan olika markmaterial och vegetationstyper och gör det lättare att se skillnader mellan de olika skolgårdarnas utemiljö.

ENKÄTFRÅGOR TILL ELEVERNA

Som en del i min fallstudie av skolgårdarna skickades enkätfrågor ut till skolorna, där eleverna i årskurs 3-5 fick svara på frågor om hur de upplever sin skolgård. Jag kontaktade rektorerna på Sallerupskolan och Stehagskolan via mejl där jag presenterade mitt kandidatarbete och enkätundersökningen för att se om några av deras elever kunde tänka sig att delta i min undersökning. Båda rektorerna var samarbetsvilliga och nyfikna på hur deras elever upplever sin skolgård. Efter sammanställningen av frågorna fick rektorerna tillbaka resultatet av frågorna för att ta del av hur eleverna hade svarat. Enkäten bestod av fyra frågor där eleverna fick svara på vilken årskurs de går i, deras favoritplats, vad de leker på sin favoritplats samt vad de önskar att deras skolgård hade mer av. Hela enkäten finns i (bilaga). Anledningen till att enkäten bestod av endast fyra frågor, var för att underlätta för skolorna och den begränsade tiden de hade möjlighet att avsätta.

RESULTAT AV FALLSTUDIE

Fallstudien av de båda skolorna visar att det finns stora skillnader mellan deras skolgårdar, främst skillnader mellan olika markmaterials yta. Sallerupskolan har en skolgård med mycket gräsyta medan Stehagskolan har mest asfaltyta. Sallerupskolan har även en större skolgård medan Stehagskolan har en mindre skolgård.

RESULTAT FRÅN PLATSBESÖK

Flygfotografi över Sallerupskolan visar skolans område och skillnader mellan olika markmaterial på skolgården sett från ovan (se figur 1).



Figur 1. Flygfoto över Sallerupskolan. Visning © Lantmäteriet.

Flygfotografi över Stehagskolan visar skolans område och skillnader mellan olika markmaterial på skolgården sett från ovan (se figur 2).



Figur 2. Flygfoto över Stehagskolan. Visning © Lantmäteriet.

SALLERUPSKOLAN

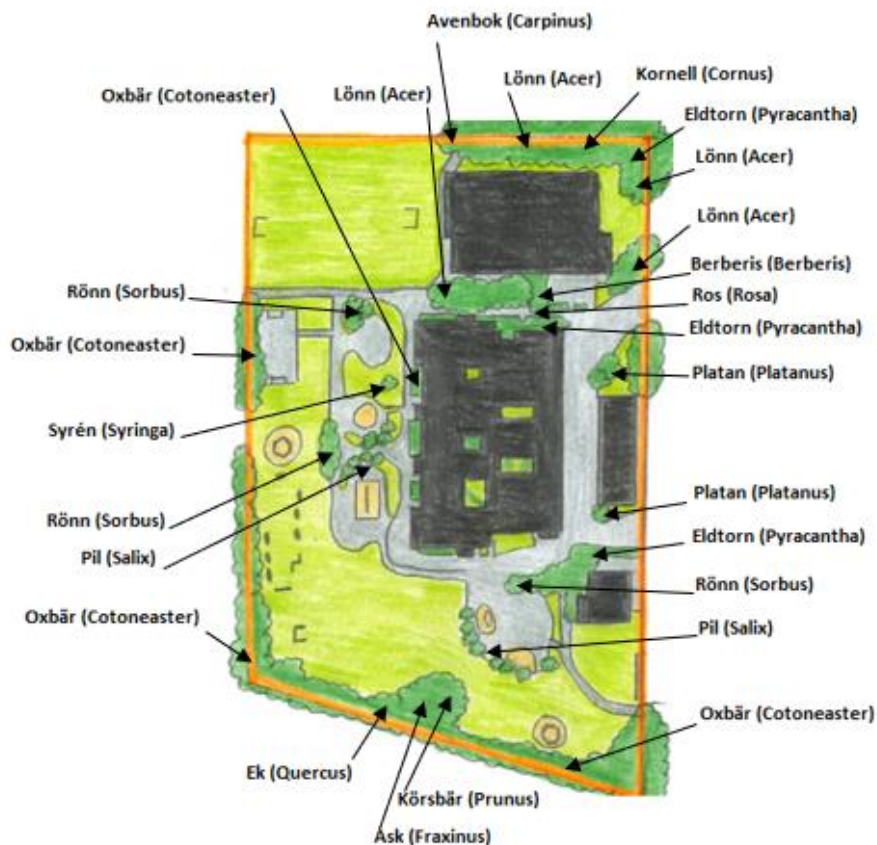


Figur 3. Illustrationsplan över Sallerupskolan.

Sallerupskolan är en låg- och mellanstadieskola som ligger i södra Eslöv, Skåne län. Det går ungefär 410 elever på skolan idag (Eslövs kommun 2020). I skolområdets närhet finns områden med flerbostadshus, matbutik, förskolor och åkermark.

Sallerupskolan har en skolgård som till ytan är ungefär 19 812 kvm som är tillgänglig för eleverna. Detta motsvarar ungefär 48 kvm per elev och följer därför Boverkets vägledning för lämpliga mått som är minst 30 kvm per elev som går i grundskolan (Boverket 2015). Skolgårdens yta består främst av gräs. Det finns även bollplaner, multiarena, lekutrustning, bord, bänkar, asfalt och buskar/träd mm. Vegetationen i form av buskar och träd som finns på skolgården består till största del av buskage som ligger nära skolans tomtgräns. Här syns det tydligt att barnen tycker om att vara då det bildats gångar inuti buskagen. Det finns några enskilda träd utspridda över skolgården. Skolgårdens topografi är delvis varierad då det finns nivåskillnader i gräsytan på skolgårdens baksida. Framsidan av skolan används inte som skolgård, då den till största del består av en asfalterad väg för varutransporter och är därför inte tillgänglig för eleverna. Illustrationsplanen (se figur 3) visar en översiktsbild av skolgården och visar skillnader mellan markbeläggning och vegetation.

Vid mitt tredje besök som var under våren inventerade jag en del av växtmaterialet som finns på skolgårdarna idag. Inventeringen har skett i stora drag, då mycket av buskagen består av blandat växtmaterial och därigenom försvårade arbetet med att urskilja växtmaterial i detalj. Jag har därför valt att inventera växtmaterialet som det finns mest av för att få en överblick av vilka olika arter som finns av träd och buskar. Illustrationsplan som visar vilka växtarter som finns på Sallerupskolan (se figur 4).



Figur 4. Illustrationsplan över Sallerupskolan med inventerade växter.

Skolgårdens framsida består främst av en bilväg och inte är tillgänglig för eleverna att leka på (se figur 5). Baksidan av skolgården har kuperad terräng och olika nivåskillnader i marken (se figur 6). Det är även på baksidan som den största gräsyten finns, men även lekplatsutrustning som gungor och hinderbana (se figur 7). Vid mitt tredje platsbesök på Sallerupskolan fokuserade jag på att inventera växtmaterial i den mån det gick, då det var mycket blandad vegetation och sly i buskagen. Det syns hur barnen har lekt i buskaget som leder ut mot åkerlandskapet, då upptrampade gångar finns (se figur 8). Skolgården har stora öppna gräsytor där solen lyser stora delar av dagen. Det finns några enskilda träd som är stora och kan bidra med skugga, men många av träderna på skolgården är relativt små. Det finns också några hamlade pilar (Salix) och i bakgrunden syns större träd som ek (Quercus), körsbär (Prunus) och ask (Fraxinus) (se figur 9). Mer centralt på skolgårdens baksida finns träd av den mindre karaktären som rönn (Sorbus) och pil (Salix) (se figur 10).



Figur 5. Fotografi från platsbesök på Sallerupskolan, som visar delar av skolgårdens framsida.



Figur 6. Fotografi från platsbesök på Sallerupskolan, som visar delar av skolgårdens baksida.



Figur 7. Fotografi från platsbesök på Sallerupskolan, som visar delar av gräsytan med lekutrustning.



Figur 8. Fotografi från platsbesök på Sallerupskolan, som visar gångar i vegetationen.

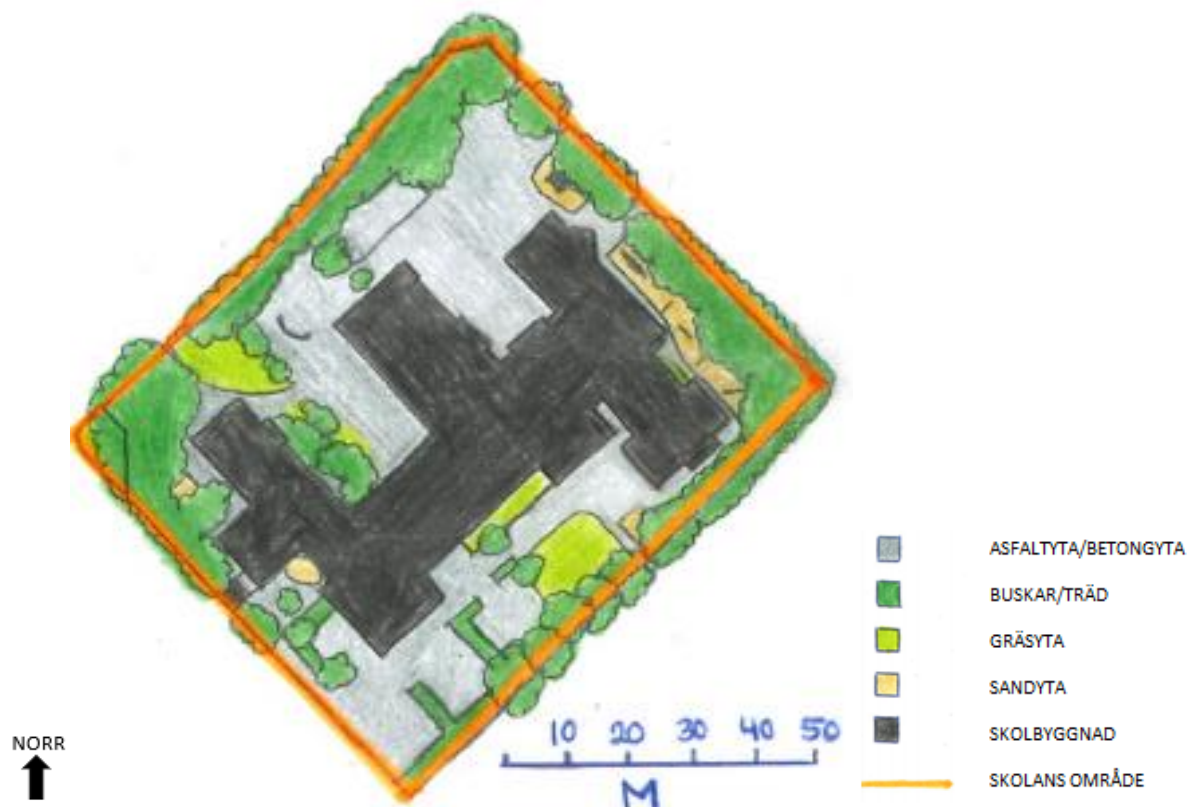


Figur 9. Fotografi från platsbesök på Sallerupskolan, som visar några av träderna på skolgården.



Figur 10. Fotografi från platsbesök på Sallerupskolan, som visar några av träden på skolgården.

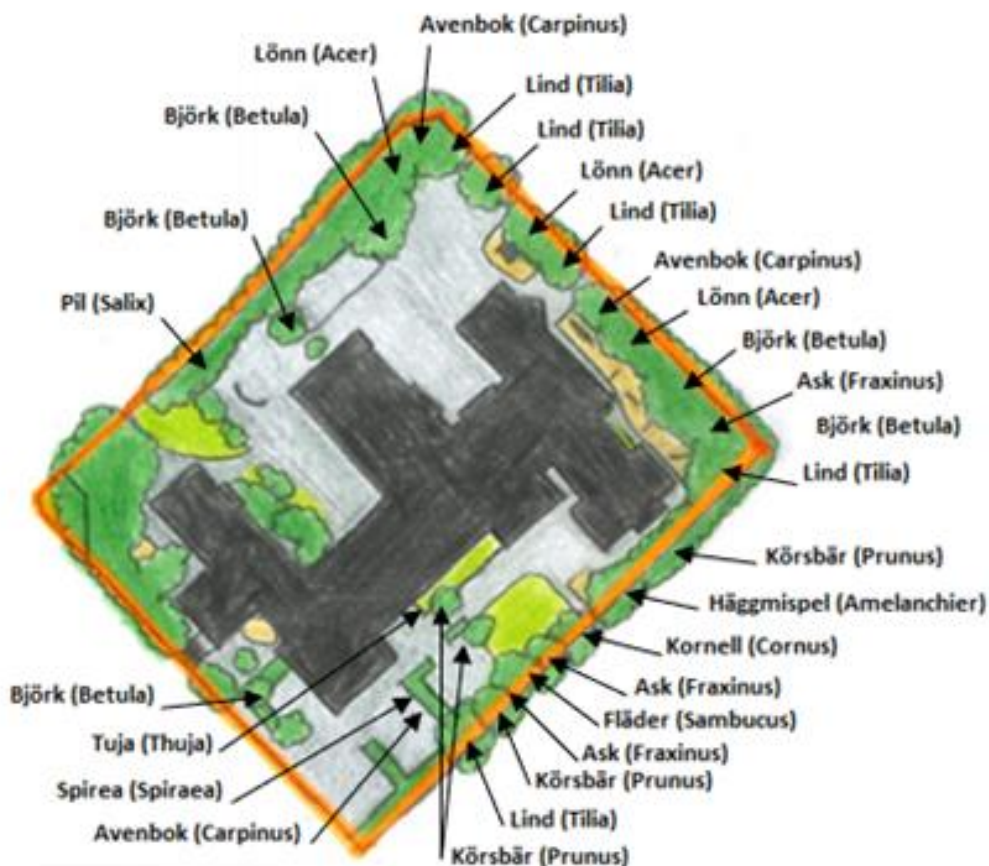
STEHAGSKOLAN



Figur 11. Illustrationsplan över Stehagskolan.

Stehagskolan är en låg- och mellanstadieskola som ligger på landsbygden i Stehag, Eslövs kommun, Skåne län. Det går ungefär 300 elever på skolan idag (Eslövs kommun 2020). I skolområdets närhet finns flerbostadshus, enfamiljshus, förskola, fotbollsplaner och skog.

Stehagskolan har en skolgård som till ytan är ungefär 7930 kvm som är tillgänglig för eleverna. Detta motsvarar ungefär 26 kvm per elev och ligger därför något under Boverkets vägledning för lämpliga mått som är minst 30 kvm per elev som går i grundskolan (Boverket 2015). Skolgårdens yta består främst av asfalt. Det finns även lekutrustning, bollplaner, multiarena, bord, bänkar, sandlådor, buskar och träd mm. Skolgården har väldigt liten yta av gräs. Vegetationen i form av buskar och träd är till största del planterad i kanten av skolgården nära skolans tomtgräns. Delar av skolans framsida används som parkeringsplatser och är därför inte tillgänglig för eleverna. Illustrationsplanen (se figur 11) visar en översiktsskild av skolgården med skillnader mellan markbeläggning och vegetation. Illustrationsplan som visar vilka växtarter som finns på Stehagskolan (se figur 12).



Figur 12. Illustrationsplan över Stehagskolan med inventerade växter.

På Stehagskolan består skolgårdens framsida mest av asfalt, men även inslag av buskar, träd och en liten gräsyta (se figur 13). Skolgårdens baksida består även den av mest asfalt och ytor för olika bollspel (se figur 14). På den östra sidan av skolgården finns stora delar av lekplatsutrustningen där markbeläggningen består av sand och asfalt, intill finns även träd och buskar (se figur 15). I närheten av lekplatsutrustningen finns det några högre träd som under sommartid kan skugga platsen och bidra med en mildare temperatur under varma sommardagar. Några av träden ser även ut att ha goda förutsättningar för att fungera som klätterträd (se figur 16). Vid platsbesök på skolgården upptäcktes många gångar i vegetationen, vilket tyder på att barnen tycker om att leka där. På skolgårdens framsida finns det inslag av både buskar och träd, där det lätt går att ta sig in för att leka (se figur 17). Vid inventering av växtmaterialet på skolgårdens baksida, syntes även där gångar bland buskagen (se figur 18).



Figur 13. Fotografi från platsbesök på Stehagskolan, som visar delar av skolgårdens framsida.



Figur 14. Fotografi från platsbesök på Stehagskolan, som visar delar av skolgårdens baksida.



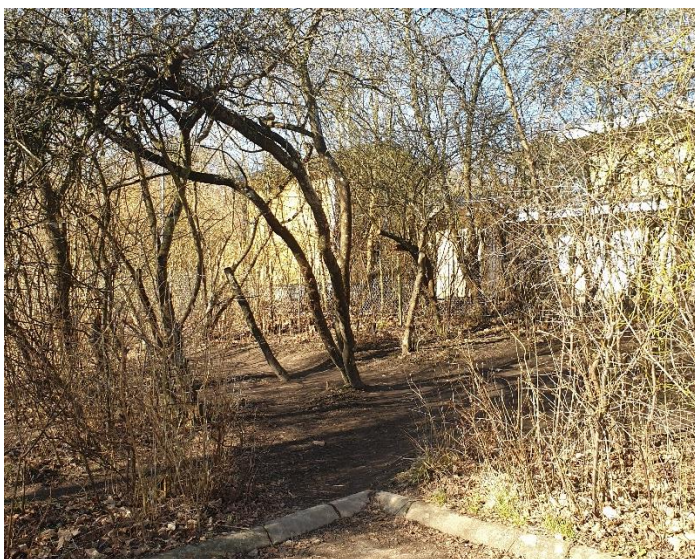
Figur 15. Fotografi från platsbesök på Stehagskolan, som visar delar av lekplatsutrustningen.



Figur 16. Fotografi från platsbesök på Stehagskolan, som visar potentiella klätterträd.



Figur 17. Fotografi från platsbesök på Stehagskolan, som visar gångar i vegetationen.



Figur 18. Fotografi från platsbesök på Stehagskolan, som visar gångar i vegetationen.

RESULTAT FRÅN ENKÄTER

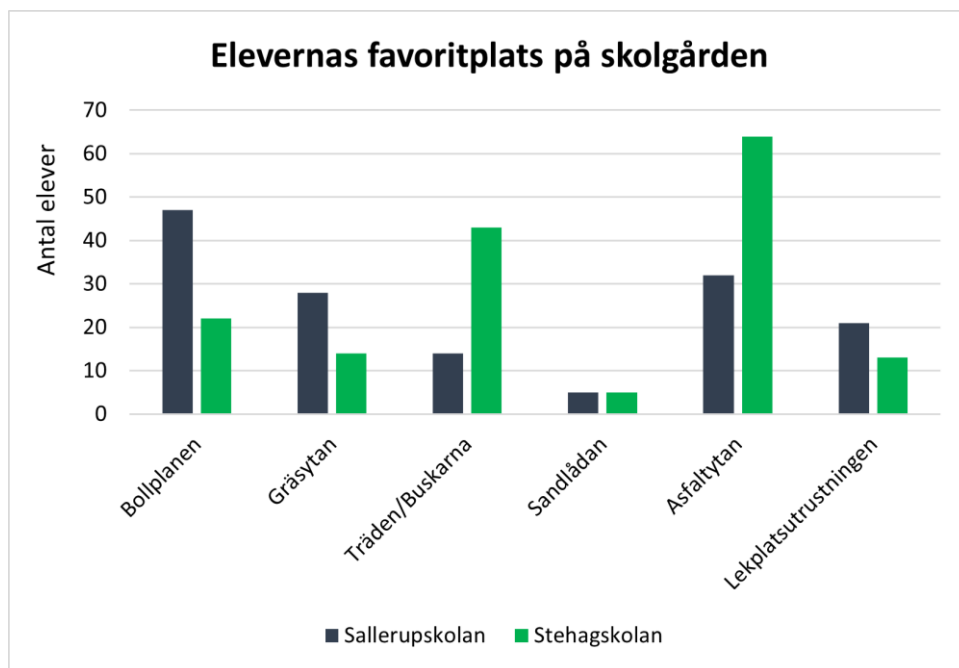
Det var nästan lika många elever på båda skolorna som besvarade enkäterna. På Sallerupskolan besvarade totalt 116 elever enkätfrågorna, varav 40 elever i årskurs 3, 18 elever i årskurs 4 och 58 elever i årskurs 5. På Stehagskolan besvarade totalt 114 elever enkätfrågorna, varav 46 elever i årskurs 3, 34 elever i årskurs 4 och 34 elever i årskurs 5.

Svaren på frågorna *"Vilken del av skolgården är din favoritplats?"* och *"Vad skulle du önska att din skolgård hade mer av?"* har jag sammanställt i olika stapeldiagram och tabeller för att kunna jämföra båda skolornas resultat. Till den öppna frågan *"När du är på din favoritplats, vad leker du då?"* fick barnen skriva egna fria svar. Frågan är sammanställd i en tabell där svaren är kopplade till barnens favoritplats.

"Vilken del av skolgården är din favoritplats?"

Resultat av frågan *"Vilken del av skolgården är din favoritplats?"* sammanställs i stapeldiagram där det står antal elever som svarat på varje alternativ för båda skolorna (se figur 19). Nedan finns även en sammanställning av samma fråga i tabeller för båda skolorna, resultatet visar antal elever som svarat på respektive alternativ samt hur många procent av eleverna som svarat på respektive alternativ. För att se tabell över Sallerupskolan (se tabell 1) och för Stehagskolan (se tabell 2).

Eleverna på Sallerupskolan har främst bollplanen som sin favoritplats där de flesta eleverna spelar fotboll. Fotbollsplanen på Sallerupskolan består av gräs. Asfaltytan och den allmänna gräsytan är också många elevers favoritplats på skolgården. Lekplatsutrustningen, träden/buskarna och sandlådan angavs i färre svar. Eleverna på Stehagskolan har främst asfaltytan som sin favoritplats. På asfaltytan finns en multiarena där olika bollsporter kan utföras, markeringar i asfalten för bollsporter samt en basketplan. Träden/Buskarna är också många elevers favoritplats på skolgården.



Figur 19. Stapeldiagram som visar elevernas svar på frågan "Vilken del av skolgården är din favoritplats?"

Tabell 1. Tabell som visar antal elever från Sallerupskolan som svarat på respektive alternativ till frågan "Vilken del av skolgården är din favoritplats?".

Sallerupskolan	Antal elever	Elever i procent
Bollplanen	47	32 %
Gräsyten	28	19 %
Träden/Buskarna	14	10 %
Sandlådan	5	3 %
Asfaltytan	32	22 %
Lekplatsutrustningen	21	14 %

Tabell 2. Tabell som visar antal elever från Stehagskolan som svarat på respektive alternativ till frågan "Vilken del av skolgården är din favoritplats?".

Stehagskolan	Antal elever	Elever i procent
Bollplanen	22	13 %
Gräsyten	14	9 %
Träden/Buskarna	43	27 %
Sandlådan	5	3 %
Asfaltytan	64	40 %
Lekplatsutrustningen	13	8 %

"När du är på din favoritplats, vad leker du då?"

Då detta var en öppen fråga där eleverna fick skriva egna svar, blev svaren intressanta att läsa. Svaren skiljer sig en del mellan årskurserna, mer än mellan skolorna. Därför har jag gjort en gemensam sammanställning av båda skolorna med elevernas vanligaste svar på vad de leker när de är på sin favoritplats på skolgården. Tabellen nedan visar kopplingen mellan olika ytor och vad eleverna leker när de vistas där (se tabell 3).

Under sammanställningen av frågan om vad eleverna leker när de är på sin favoritplats, märktes det tydligt att eleverna i årskurs 3 och 4 gärna leker aktiva lekar medan eleverna i årskurs 5 väljer mer stillsamma eller måttliga aktiviteter. Eleverna i årskurs 3 leker helst på bollplanen och lekplatsutrustningen där aktiviteter som fotboll och olika lekar fick flest röster. Eleverna i årskurs 4 leker helst på gräsytan, bollplanen och bland träden/buskarna där aktiviteter som fotboll och olika lekar var populära. Eleverna i årskurs 5 leker helst på asfaltytan och bollplanen där aktiviteter som "pratar med kompisar" och fotboll angavs i flest svar. Eleverna i årskurs 3 och 4 hade mer blandade svar på deras favoritplatser och det verkar som att de leker många olika aktiva lekar. Många elever i årskurs 5 svarade att de inte leker, utan att de antingen spelar fotboll eller pratar med kompisar.

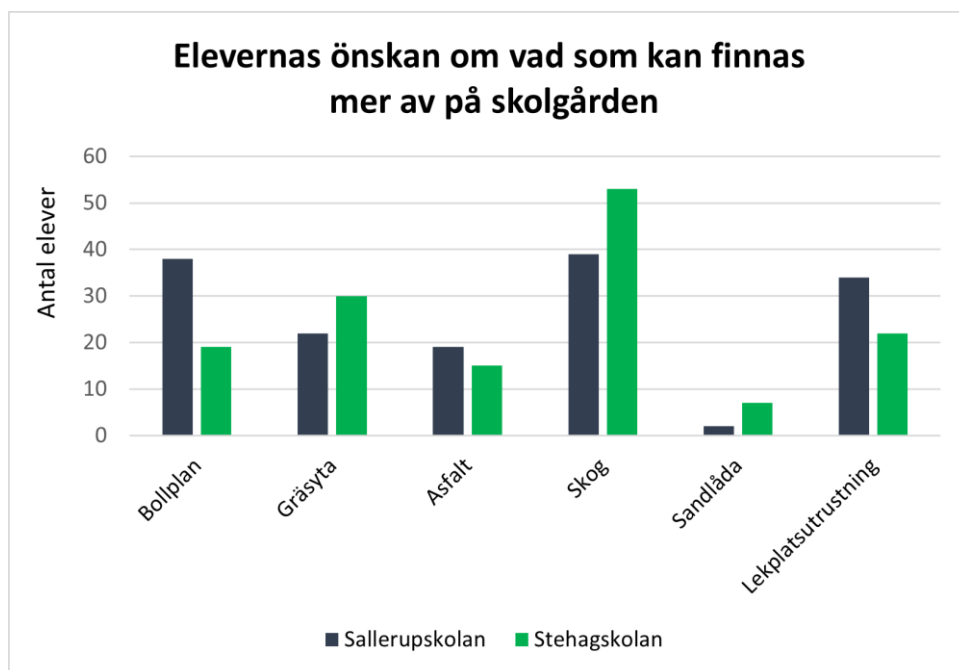
Tabell 3. Tabell som visar elevernas favoritplats och vad de leker när de är där.

Favoritplats	"När du är på din favoritplats, vad leker du då?"
Bollplanen	Fotboll, basket, brottning, pratar, pjätt, åker på isen
Gräsytan	Olika lekar, kärleksparet, pratar, gungar, brottning, springer runt, hinderbana, leker hästar, tjuv & polis, skräcklekar
Träden/Buskarna	Krig, kärleksparet, leker med pinnar, klättrar, kurragömma, leker med stenar
Sandlådan	Pratar med kompisar, gräver i sanden
Asfaltytan	Går runt, pratar med kompisar, king out, leken 15
Lekplatsutrustningen	Klättrar, pratar med kompisar, skräcklek

”Vad skulle du önska att din skolgård hade mer av?”

Resultat av frågan ”Vad skulle du önska att din skolgård hade mer av?” sammanställs i stapeldiagram där det står antal elever som svarat på varje alternativ för båda skolorna (se figur 20).

När eleverna på Sallerupskolan och Stehagskolan besvarade frågan om vad de önskar att deras skolgård hade mer av, var det vanligaste svaret att de önskade att deras skolgård hade mer skog. Nedan finns även en sammanställning av samma fråga i tabeller för båda skolorna, resultatet visar antal elever som svarat på respektive alternativ samt hur många procent av eleverna som svarat på respektive alternativ. För att se tabell över Sallerupskolan (se tabell 4) och för Stehagskolan (se tabell 5).



Figur 20. Stapeldiagram som visar elevernas svar på frågan ”Vad skulle du önska att din skolgård hade mer av?”

Tabell 4. Tabell som visar antal elever från Sallerupskolan som svarat på respektive alternativ till frågan "Vad skulle du önska att din skolgård hade mer av?".

Sallerupskolan	Antal elever	Elever i procent
Bollplan	38	25 %
Gräsyta	22	14 %
Asfalt	19	12 %
Skog	39	25 %
Sandlåda	2	2 %
Lekplatsutrustning	34	22 %

Tabell 5. Tabell som visar antal elever från Stehagskolan som svarat på respektive alternativ till frågan "Vad skulle du önska att din skolgård hade mer av?".

Stehagskolan	Antal elever	Elever i procent
Bollplan	19	13 %
Gräsyta	30	21 %
Asfalt	15	10 %
Skog	53	36 %
Sandlåda	7	5 %
Lekplatsutrustning	22	15 %

DISKUSSION

Under arbetet med min kandidatuppsats har jag letat efter olika forskningsstudier och annat material som har koppling till skolgård, vegetation, lekplats, utemiljö, barn, lek, aktivitet. Min kandidatuppsats har handlat om att ta reda på vilken betydelse som vegetationen har på skolgården för barns lek och aktivitet. Arbetet har även tagit hänsyn till barns perspektiv på hur de upplever sin skolgård, dels genom litteraturen men framför allt i fallstudien.

Litteraturen visar betydelsen av att ha en skolgård intill skolbyggnaden samt att skolgården bör ha tillräckligt stor yta och varierade lekmiljöer för att fungera väl. Enligt Boverket (2015) bör en skolgård ha tillräckligt stor yta för att elever ska ha möjlighet att hålla sig fysiskt aktiva, ändå saknar många skolgårdar tillräckligt med yta eller till och med saknar en egen skolgård. Statistiska centralbyrån (2018) kom fram till att skolgårdar i Sverige ser olika ut och skiljer sig både i utformning och storlek. Detta i sin tur påverkar hur barns aktivitet ser ut beroende på vad deras skolgård kan erbjuda.

Det är intressant att litteraturen som Larsson et al. (2017) visar att redan på 1600-talet fastslogs vikten av att ha en skolgård där lek och aktivitet kan utföras under rasterna. Det vi vet idag är att en välfungerande skolgård är väsentligt för barns lek och aktivitet, hur kan det då komma sig att det finns skolor som saknar en egen skolgård?

Frågeställningar som har besvarats i litteraturstudien och fallstudien:

- ***Vilken betydelse har vegetationen på skolgården för barns lek och aktivitet?***
- ***I vilken typ av utemiljö på skolgården föredrar barn att leka?***

Att ha variation av olika lekytor på en skolgård är väsentlig, då favoritplatser mellan barn varierar. Både litteraturstudien och fallstudien visar att barn gärna leker på gröna områden på skolgården om deras skolgård kan erbjuda den typ av yta, men att barn även uppskattar andra ytor. Vegetationen på skolgården utgör tillsammans med andra ytor en viktig del av skolgården. I litteraturstudien styrker många källor som visar att vegetationen på en skolgård står för en viktig del för barns lek och aktivitet (Jansson et al. 2014, Mårtensson 2012, Lucas et al. 2010, Kylin & Lieberg 2001, Faskunger 2007).

De många funktioner som vegetation kan ge på en skolgård är av stor betydelse. Bland annat kan träd och buskar ge skugga, vindskydd, förbättra luften och ge ett mildare klimat under varma sommardagar. Ett mildare klimat under sommaren kan bidra till att barn orkar hålla sig mer fysiskt aktiva under sin skoldag.

Det har visat sig att när barn leker nära naturen främjar det många fantasilekar och det är även positivt för deras hälsa och välbefinnande. När en skolgård har varierad naturterräng ökar generellt sett barns aktivitet under rasterna, men vegetationen har även en viktig roll på skolgården för barns vila och återhämtning. Vegetation kan även bidra till spännande lekmaterial som exempelvis kottar, stenar, pinnar och löv. Denna typ av lekmaterial har visat sig skapa färre konflikter mellan barn. Det är intressant att flickor och pojkar leker mer

tillsammans bland vegetationen än när de leker på andra ytor. Vegetationen på skolgården har därför en viktig betydelse för barns lek och aktivitet, men även för deras möjlighet till återhämtning.

Många elever på både Sallerupskolan och Stehagskolan önskar att deras skolgård hade mer skog. Båda skolorna har tillgång till både träd och buskar, men kanske inte i den utsträckning som hade behövts för att skapa en spännande lekmiljö. Buskar och träd på båda skolgårdarna är främst placerad i utkanten och nära skolgårdarnas gräns. Att elever ofta önskar mer skog är något som litteraturen också visar, som Lucas et al. (2010) och Kylin & Lieberg (2001) som menar att barn gärna leker på gröna områden om skolgården kan erbjuda den typ av utemiljö.

Anledningen till att eleverna på de båda skolorna har olika favoritplatser på sina skolgårdar kan vara att skolgårdarna skiljer sig både i storlek och i utformning. En anledning till att många av eleverna på Sallerupskolan helst leker på bollplanen kan vara att det är en stor yta som inbjuder till gemensamhet och rörelse. Enligt Boverket (2015) bör varje elev ha en friyta på minst 30 kvm för att skapa möjligheter till aktivitet. På Sallerupskolan finns det gott om stora ytor för aktivitet och bollplanen är en av dem. Att barnen på Stehagskolan inte har svarat att bollplanen är deras favoritplats som på Sallerupskolan, kan bero på skillnaden på markmaterialet. På Sallerupskolan består fotbollsplanen av gräs medan fotbollsplanen på Stehagskolan består av asfalt och den är mycket mindre än Sallerupskolans fotbollsplan.

På Stehagskolan har många av eleverna asfaltytan som sin favoritplats, vilket kan förklaras med att det är den största ytan som skolgården består av. På Stehagskolan var det fler elever än på Sallerupskolan som hade träden/buskarna som favoritplats. En anledning till detta kan vara att buskagen är mer tillgängliga på Stehagskolan än på Sallerupskolan, vilket kan förklara varför fler elever på Stehagskolan valde detta som sin favoritplats.

Det var inte många elever som önskade sig mer sandlådor, varken på Sallerupskolan eller Stehagskolan, vilket kan bero på att eleverna i årskurs 3-5 generellt sett har växt ifrån att leka i sandlådor. Hade frågan ställts till barn på en förskola hade svaren förmodligen sett annorlunda ut.

Både litteraturstudien genom källor som Lucas et al. (2010) och min fallstudie styrker att barns favoritplats på skolgården i allmänhet är bland träden/buskarna, bollplanen och lekplatsutrustningen.

METODDISKUSSION

Fördelar med genomförandet av både en litteraturstudie och en fallstudie har varit att kunna jämföra litteraturen med praktiken. Det som tas upp i litteraturstudien har även haft likheter i fallstudien. Många forskningsstudier kommer fram till liknande resultat, vilket jag också upptäckte genom min fallstudie. Mycket av litteraturen tar upp liknande resonemang, vilket styrker de olika källorna och gör litteraturen trovärdig. Fallstudien har varit en bra metod för att få med barns perspektiv och för att få exempel från praktiken av hur skolgårdar kan skilja sig åt.

I fallstudien används en enkätundersökning, nackdelen med enkäten som metod är att den endast visar delar av elevernas perspektiv på deras skolgård. Endast en av mina frågor var öppen för ett fritt svar, exempelvis kunde fler svarsalternativ finnas med eller ett svarsalternativ för övrigt svar. I framtida undersökningar skulle också elever i fler årskurser kunna ta del av enkätundersökningen samt att den innehåller fler frågor för mer utvecklande resultat. Även andra metoder som intervjuer, promenadintervjuer med eleverna eller en observationsstudie hade kunnat vara relevanta.

SLUTSATS

En slutsats av vilken typ av utemiljö på skolgården som barn föredrar att leka på är att skolgårdens nuvarande utformning spelar stor roll. Skolgårdar i Sverige ser olika ut i utformning, men det finns även stora variationer i ytstorlek och därför varierar elevers favoritplats beroende på vad deras skolgård kan erbjuda. Både litteraturstudien och fallstudien visar att skog, bollplaner och lekplatsutrustning kan vara särskilt viktiga ytor på skolgårdar. För att skapa en välfungerande skolgård bör barns perspektiv få ta en större roll redan i planeringen, både vid anläggning av nya skolgårdar och restaurering av befintliga. Vegetationen på skolgården har en betydelsefull roll för barns lek och aktivitet, men tillsammans med andra ytor skapar den en välfungerande skolgård.

REFERENSFÖRTECKNING

Askfelt, J., Davidsson, F., Ivarsson, O. & Klingberg, N. (2019). VILDA SKOLGÅRDAR Hur kan vi skapa stimulerande och driftsäkra skolgårdar med fokus på målgruppen- barnen? *Tidningen UTEMILJÖ*, (4) 46-47.

Boverket. (2015). Gör plats för barn och unga! *En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö* (Rapport 2015:8).

<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-plats-for-barn-och-unga-bokversion.pdf>

Eslövs kommun (2020). *Sallerupskolan*. <https://eslov.se/utbildning-barnomsorg/grundskola/grundskolor/i-eslovs-tatort/sallerupskolan/> [2021-02-06]

Eslövs kommun (2020). *Stehagskolan*. <https://eslov.se/utbildning-barnomsorg/grundskola/grundskolor/utanfor-eslovs-tatort/stehagskolan-2/> [2021-02-06]

Faskunger, J. (2007). *Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet*. Statens folkhälsoinstitut. Stockholm: Strömbergs Distribution

Fyss (2016). *BEGREPP OCH DEFINITIONER*. http://www.fyss.se/wp-content/uploads/2017/09/FA_Begrepp-och-definitioner_FINAL_2016-12.pdf [2021-03-23]

Jansson, M., Gunnarsson, A., Mårtensson, F. & Andersson, S. (2014). Children's perspectives on vegetation establishment: Implications for school ground greening. *Urban Forestry & Urban Greening*. 166-174.

Kylin, M., & Lieberg, M. (2001). Barnperspektiv på utemiljön. *Nordisk Arkitekturforskning*, 2001:1, 63-76.

Lantmäteriet. *Min karta*, URL:

<https://minkarta.lantmateriet.se/?e=392598.48396501463&n=6188175.481049563&z=12&background=2&boundaries=false> [2021-02-08]

Lantmäteriet. *Min karta*, URL:

<https://minkarta.lantmateriet.se/?e=399424&n=6196408.25&z=12&background=2&boundaries=false> [2021-02-08]

Larsson, A., Norlin, B. & Rönnlund, M. (2017). *Den svenska skolgårdens historia: Skolans utemiljö som pedagogiskt och socialt rum*. Lund: Nordic Academic Press

Lenninger, A. & Olsson, T. (2006). *LEK ÄGER RUM: Planering för barn och ungdomar*. Stockholm: Formas

Lucas, A. J. and J. E. Dymont (2010). "Where do children choose to play on the school ground? The influence of green design." *Education* 38(2): 177-189.

Mårtensson, F., Boldemann, C., Söderström, M., Blennow, M., Englund, J-E. & Grahn, P. (2009). Outdoor Environmental Assessment of Attention Promoting Settings for preschool children. *Health and place*, 15, 1149-1157.

Mårtensson, F. (2012). Hälsofrämjande äventyr med naturen som distraktion. *Socialmedicinsk tidskrift* 3/2012.

Mårtensson, F., Jansson, M., Johansson, M., Raustorp, A., Kylin, M., & Boldemann, C. (2014). The role of greenery for physical activity play at school grounds. *Urban Forestry & Urban Greening*, 13(1), 103-113. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2013.10.003>

Nationalencyklopedin (u.å.) *Skolgård*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/skolg%C3%A5rd> [2021-02-16]

Nationalencyklopedin (u.å.) *Vegetation*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/vegetation> [2021-02-16]

Nordström, M. (2014). Med eller utan skolgård – gör det någon skillnad? I S. de Laval (Red.), *Skolans och förskolans utemiljöer. Kunskap och inspiration till stöd vid planering av barns utemiljö*, (s. 39–43). Skolhusgruppen, Movium & Arkus.

SCB. (2018). *Grundskolor och friytor. Nationell kartläggning och uppföljning av grundskoleelevers tillgång till friytor 2014-2017*.
<https://www.boverket.se/contentassets/7f6b1586a5504fcfa11ea370f73b2b%2005/rapport-grundskolor-och-friytor.pdf>

Sjöman, H & Slagstedt, J (2015). Rätt träd på rätt plats. I: Sjöman, H & Slagstedt, J (red.) *Träd i urbana landskap*. Lund: Studentlitteratur AB. 331-361.

UNICEF (2021). *BARNKONVENTIONEN*. Stockholm: UNICEF Sverige

BILAGA

Frågor om skolgården -till barn i årskurs 3–5

1. Vilken klass går du i?

☐ Åk 3

☐ Åk 4

☐ Åk 5

2. Vilken del av skolgården
är din favoritplats?

☐ Bollplanen

☐ Gräsyta

☐ Bland Träden/Buskarna

☐ Sandlådan

☐ Asfaltytan

☐ Lekplatsutrustningen

3. När du är på din favoritplats

Vad leker du då?.....

4. Vad skulle du önska att din
skolgård hade mer av?

☐ Bollplan

☐ Gräsyta

☐ Asfalt

☐ Skog

☐ Sandlåda

☐ Lekplatsutrustning